

Naturalesa i voluntat*

Discurs llegit el 31 de maig de 1931
en la VIII Festa Anual de l'Institut

JAUME SERRA I HÜNTER
Membre de la Secció de Ciències

Hom troba en la vida els senyals d'una ruta interminable que es perd en les llunyanies del passat i s'endinsa en la foscuria de l'esdevenidor. Els pobles, com els homes, es mouen també entre dues fites insuperables: cap enrere, la tradició i l'herència; cap endavant, l'ideal i la utopia. Els fets que prenen el caràcter d'esdeveniments són aquells instants en què esclaten forces desconegudes; com llampecs que il·luminen momentàniament el camí, permeten a les comunitats humanes d'orientar-se en la marxa de la seva història. Per a nosaltres passa ara un d'aquests moments. Deixeu, doncs, que el filòsof mediti una estona sobre el sentit universal i humà d'aquesta reviviscència de l'esperit nacional de Catalunya.

Tota ideologia cultural recolza sobre dos conceptes: voluntat i naturalesa. La llengua, la ciència, l'art d'un poble és tant el que ell vol com el que el seu caràcter li imposa. Ni la voluntat per si sola no pot crear una pàtria, ni la naturalesa abandonada a les seves lleis no serà mai capaç de resistir l'acció d'una cultura diferencial o antagonista. Quan la veu de la naturalesa és ofegada i el poble no sap ja confegir les seves tradicions, els homes

* Publicat a *La Publicitat* del 3 de juny de 1931.

selectes se serveixen de la voluntat per tal de desvetllar la reminiscència de la vida nacional. Aquest nou viure, però, és un viure artificios. Cal que torni a la consciència col·lectiva la representació del seu passat, que senti la identitat dels dos moments: l'actual i el rememorat, i que el poble, que s'havia oblidat d'ell mateix, es torni a trobar i es reconegui com una totalitat orgànica i vivent.

La naturalesa actua sempre com a factor de permanència. El que té arrels naturals podrà ésser modificat o transformat, però mai anorreat. És la mateixa naturalesa, en tot cas, la que s'esgota o s'autodestruïu. Bones o dolentes, les propensions naturals difícilment s'esborren. Pel mateix fet d'ésser tendències preformen els individus i les col·lectivitats, i pel mateix motiu dirigeixen el valor i l'acció. També nosaltres, per bé que som ésser conscients i lliures, servem sempre amor i respecte per tot allò que ens pertany per naturalesa. És diferent, sens dubte, l'afecte que professem a les coses fetes i creades per nosaltres, de l'afecte envers aquelles que tenim per transmissió ancestral. Però totes elles ens atrauen igualment. Tot allò que hem rebut en els primers anys de la vida i que està totalment supeditat al que som naturalment, torna a viure i a ésser estimat per nosaltres quan comencem a desfer el camí de la nostra existència.

La primera diferenciació nacional és obra de la naturalesa, però és, en definitiva, l'esperit el que estructura els pobles: la història és un perpetu ritme de necessitat i de contingència. Els esdeveniments del món i de la vida responen a dues sèries de causes: les causes necessàries i les causes lliures. Les dues sèries no són pas comunicables. Sovint en l'home es fa difícil de separar el que és obra necessària del que és producte d'acte lliure. Una activitat que ha estat originàriament conscient i sospesada acaba per mecanitzar-se; en canvi, accions i moviments produïts per raons de caràcter vital poden també, amb el temps, ésser intuïts i deliberadament determinats. No estaríem, però, encertats si creguéssim que la solidaritat dels dos conceptes *naturalesa* i *voluntat* anul·la la llibertat humana. L'home és lliure per naturalesa, i no pas per un acord social o per un desig de l'individu. Res no significaria voler ésser lliures si no poguéssim ésser lliures. Tan lluny estan de renyir aquells dos conceptes, que si la voluntat s'afebleix o desconfia, la naturalesa recorda a l'home, mitjançant reaccions espontànies, que ell és un ésser que determina o forma la seva conducta.

Aquest paral·lelisme no és un joc de termes filosòfics o de conceptes tècnics. Tots els homes estem convençuts que portem un doble capital en començar la vida. És com si la nostra ànima estigués feta de dos trossos: un tros és la part humana que ens fa membres d'una mateixa Humanitat, i un altre tros és el que ens dóna la particularitat nacional i ètnica. Pensem i sentim, estimem i volem amb una sola ànima; i això explica que tot el que fem per mantenir la nostra personalitat, en comptes d'allunyar-nos, ens atansa als altres pobles, i sobretot als pobles que són els nostres germans.

Però tant l'equilibri social com el de l'individu suposa una constant interferència d'aquella doble sèrie de causes. Cada dia és més reduït el camp de la casualitat i de la con-

tingència; cada dia també la ciència i la tècnica acumulen nous descobriments que permeten d'augmentar el nostre domini sobre la natura. L'equació, però, dels dos termes, naturalesa i voluntat, no serà mai. Si per un costat les nostres previsions són més nombroses i exactes, per l'altra banda la naturalesa recula indefinidament. Copsem per acció coses que escapen al pensament i al sentit, però el contacte de l'ànima amb el món dura un instant, i la descoberta científica és sovint com un miracle, com una cosa extraordinària, que surt de la regla i de la llei. El cercle del voler és més extens que el del poder, que no arriba mai a coincidir amb el cercle de les coses existents o possibles.

La naturalesa és aquest voler constant i subconscient que no es pregunta mai, perquè no dubta; que obeeix sempre el principi del més petit esforç; que no supedita la seva eficàcia a un contrast o a una alternativa. Tot al contrari d'una acció lliure, que és l'acció voluntària per excel·lència, perquè és doblement conscient: ho és pels motius que la determinen i ho és per la intenció que posa en comparar-los. La voluntat és la rectora de la consciència humana; és com el corrent que nodreix sense intermitències la nostra vida interior. Quan el filòsof ha dit que l'home «pensa sempre», ha volgut expressar l'essència dinàmica del voler, d'una energia que tan aviat és potencial com actual. Per això hi ha una voluntat d'ésser, que és un *appetitus* natural; una voluntat de viure, una voluntat de conèixer, una voluntat de creure, una voluntat de domini; una voluntat individual social. Nosaltres som el que volem dintre del que podem; és més freqüent la voluntat orientadora que la voluntat creadora. Les grans iniciatives són aquelles que recolzen sobre fets o inclinacions naturals. La voluntat, i qui diu la voluntat diu l'esperit, està supeditada a l'organisme i indirectament al món. La voluntat humana és una força que, a més d'aquelles dues resistències, en troba una altra, potser encara més potent, que és el medi interior; les idees i els sentiments, sobretot aquells sentiments i aquelles idees que es nodreixen de la saba de llur particular naturalesa.

Cal, doncs, no parlar d'antinòmies irreductibles en l'ordre de la vida humana. La naturalesa i la voluntat que hom tracta de contraposar són dues entitats hieràtiques que ha creat l'idealisme abstracte, provant de justificar un dualisme que la raó orgullosa proposa per tal de tornar després a la unitat originària.

Totes les coses que la voluntat crea per si sola, per propi impuls de fer i d'actuar, per plèthora de vida o d'energia, poden ésser coses generoses o amables; a voltes, potser, esplendoroses i magnífiques, però llur existència no va més enllà del que dura l'esforç o la tensió d'una o de diverses generacions. I és que aquelles coses han estat bastides per motius purament sentimentals, per un afany de creació o de superació, per una vanitat nacional o ètnica, però els manca aquella altra base natural que les fa universals i necessàries. La voluntat pura és quelcom de buit o indeterminat; la voluntat projecta, mira endavant, prepara el demà, prova d'assegurar l'esdevenidor. Voler, desitjar, esperar, preveure, són verbs germans, però el seu sentit és quelcom d'abstracte, d'imprecís, fluctuant. Amb el voler perseguim una cosa, és a dir, tenim consciència d'una finalitat. Aquesta finalitat preexisteix a l'acte mateix

de valor; preexisteix en forma de motiu o d'excitant. És, doncs, quelcom d'intel·lectual o representatiu. Si així no fos, el lliure albir seria un sinònim d'arbitrarietat o un desig morbós d'actuar *perquè sí*, sense justificació racionalment suficient.

Remembrem una distinció clàssica en les escoles de filosofia. La voluntat és tan aviat funció com naturalesa. El franc voler, que és per a tota personalitat el valor màxim, és un moment de la voluntat-funció, és a dir, de l'esperit, que pensa i delibera per després decidir-se i actuar. En canvi, el temperament, el natural, el caràcter, són tres noms d'una mateixa cosa, íntima, inconfusible, la voluntat que no és lliure, la voluntat que no renuncia, sinó que exigeix i domina. Naturalesa i voluntat són essències incommutables, valors permanents, com diem avui. Tot allò que deixa la naturalesa ho recull i transforma la voluntat. Allà on l'obra de la naturalesa acaba, difluent ja i dispersa, comença l'acció creadora de l'esperit, que és essencialment voler, desig, determinació i conducta.

No té una visió clara de la realitat aquell qui esguarda les coses en un sol aspecte; sovint es fa precís de canviar la perspectiva; l'adaptació és tan necessària com la sanitat de l'òrgan per a percebre acuradament les qualitats sensibles. Adaptació vol dir acte de voluntat, intenció de moviment, tendència ben orientada. Però l'adaptació és com l'activitat que busca la naturalesa; voler percebre és posar-se en condicions adequades perquè les dues naturaleses, la de les coses exteriors i la del *jo* que les coneix, actuïn cada una segons les lleis que li són pròpies.

Res no hi ha tan eloqüent en la Història com la manera amb què la Providència ha distribuït l'acció d'aquelles dues forces. L'estructura nacional té quelcom de necessari i de contingent, i la vida col·lectiva és precisament el producte de l'esforç conjuminat d'aquella duplicitat de determinacions. La sentimentalitat, que és pròpiament *natura*, provoca els problemes, desperta les inquietuds i potser també suggereix les recerques. La intel·ligència es fa càrrec de les qüestions i prova de guiar-les pel camí de la menor resistència, i és com si conduís les idees pels corriols més fressats i planers, però sovint topa amb obstacles que ella no ha creat i que tampoc no ha pogut preveure. Aleshores concorren dos factors que fins ara havien restat ocults; sense ells la intel·ligència es trobaria desemparada, i amb grans penes podria caminar i reeixir. Aquells dos factors són la intuïció i la voluntat. Si la primera és com un cop d'ull o una mena d'instint intel·lectual, la segona és una potència d'assimilació que es complau en la resistència i en la lluita. Les facultats intuïtives de l'home són una nova manifestació de la naturalesa que mai no ens abandona. La voluntat té per llei seguir els dictàmens de la intel·ligència; però, quan aquesta es perd en un confusionisme de motius i la necessitat de l'acció s'imposa, ella segueix el camí que la intuïció li assenyala sense esperar que un nou procés dictami sobre qüestions espontàniament resoltes.

L'activitat humana és perfecta quan coincideixen la voluntat i la naturalesa. També la vida nacional és normal i progressiva quan al caràcter que la naturalesa dóna hi afegeix la voluntat de conservar-lo i enaltir-lo. El mateix succeeix amb les seves incorporacions de cul-

tura. L'Institut d'Estudis Catalans, que m'ha honorat cridant-me a col·laborar en les seves tasques, és una aspiració que té també regulat el seu dinamisme per aquelles dues forces: la natural, que li dóna la seva catalanitat i la seva història, i la voluntat dels seus membres d'engrandir-la i perfeccionar-la per tal d'ajuntar el seu treball a l'obra universal d'espiritualització de tots els pobles cultes. L'Institut és fill de la nostra voluntat de saber, i vol ésser també la representació o l'exponent màxim de la cultura de Catalunya; ell torna a nova vida en el moment que una alenada de llibertat oreja l'ambient espiritual de les terres d'Ibèria.